

1323, *Önderstad* SRP 1657 år 1381 m. fl. belägg, nu Unnerstad i Gammalkils sn, Östergötland. De i norska runinskrifter förekommande **ayintr**, **auintr** böra enl. M. Olsen snarast läsas *Øyindr*.¹ Enstaviga former utan *v* (*Ønd* o. dyl.) som förekomma i senare tid, höra dock uteslutande hemma på östnord. område, där å andra sidan former med bevarat *v* äro okända i litterär tid. I Norge åter äro *Eyvindr* och liknande former så gott som allenarådande. De undantag från denna regel, som finnas, härstamma alla från Jämtland. Alla hos Lgr.-Brate inregistrerade fall av *Eyvindr* o. dyl. äro därifrån, och från samma övergångsområde härstamma de i norska källor förekommande exemplen på *Ønder*.² Denna differentiering var sannolikt ej genomförd under runtiden. De citerade formerna **uuit** och **ouint** från Västergötland och Östergötland tyda därpå. I de citerade norska exemplen kan dessutom möjligen **y** resp. **u** vara tecken både för *u* och *w*.³

18—20 **tp̄r** fattar jag som en förkortad stavning av rsv. *dōðr*. Den **i**-runa, som synes närmast före 18 **t**, kan vara sista runan i **iklati**, **uti** eller något dyl.

Transskription:

..... *stei)n (p)enna eptir Eyvind«r» -i dauðr*

Översättning:

..... denna sten efter Önd död.

29. Ingelstad. Berga sn. Sunnerbo hd.

Pl. XIX: 2, XX.

Litteratur: Rogberg, J. I.: Dissertatio de ottingia Berga (præs. S. Bring) s. 20, teckning s. 48; Liljegren: Brev till Jakob Adlerbeth d. 13 juli 1831 i V. H. A. A:s arkiv, teckning i LfB.; L. 1262; Wieselgren: Ny Smål. Beskr. II s. 900; P. Vistrand: teckning i A. T. A. den 20/9 1879, teckning i N. Sm. Ark., Sunnerbo bl. 10; Ihrfors: Smol. sacra III s. 307 med teckning; Wibling: Reseberättelse 1890 i A. T. A., Smålandspostens Veckoblad d. 24/7 1890; Kinander i N. Sm. Medd. 1922 s. 47, i Småländska Hembygdsböcker II s. 45 och foto som försättsplansch.

Utom de ovan nämnda läsningarna finnes även i Tom II av Sjöborgs Samlingar en avbildning, pl. 60 fig. 232, som enl. kommentaren s. 60 skall vara av Ennes. Den är emellertid en kopia av J. Rogbergs. Wieselgrens läsning är troligen ej oberoende av L:s men kan möjligen vara det. Mellan mina äldre läsningar och den som här skall meddelas, finnas ett par smärre avvikelser på svårare punkter i texten, beroende på ändrad uppfattning av denna efter den senaste undersökningen.

Runstenens plats, då den först omnämnes av J. I. Rogberg 1763, var densamma som nu »in rivulo ad vicum Ingelstad in paroecia Berga prope a via regia inter Hwitaryd & Berga». Den står på Ingelstads Kvarnagårds mark vid en liten bäck i en kärrmark på Lagans västra strand mellan ån och den landsväg, som här går fram från Berga mot Vittaryd. Avståndet till landsvägen är ungefär 15 m., till ån 75 m. Inskriften är vänd mot vägen. På andra sidan vägen ungefär 60 m. väster om stenen synes en grupp bautastenar. C. Wibling, som gjorde en arkeologisk undersökningsresa i Småland sommaren 1890, har fäst uppmärksamheten vid den egendomliga placering stenen har med hänsyn till vattenståndet i ån. Han skriver: »I en kärrartad utvidgning till Lagan låg nära utloppet af en mindre rännil äfven en 1,35 m. hög och 75 cm. bred runsten, som troligen endast hade en bredvidliggande 1,8 m. lång och 1,6 m. bred stödhäll att tacka för att han ej för länge sedan blifvit kullkastad af vattnet. Vid högre vat-

¹ Norske Bygder II: 1 s. 171, 174.

² I Diplom. Norweg. VIII s. 452 omnämnes en *Ondher* från Bohuslän.

³ Se ang. detta namn utom de redan citerade arbetena Lundgren i Ark. f. nord. fil. 1894 s. 178, M. Olsen i Danske Studier 1906 s. 34 f., i Afhandl. viede S. Bugges Minde s. 9 ff., Wimmer: D. R. vol. IV s. LXXVIII.

tenstånd när nämligen Lagan upp ända till foten af stenen, och innan en härstädes företagen sänkning af floden skall detta fornminne stundom hafva varit kringflutet af vatten». Wibling redogör för andra fasta fornlämningar i Småland, som hava ett liknande läge i förhållande till den nutida vattennivån. »Denna höjning, som ytan i de Småländska vattensamlingarne, enligt nämnda och liknande rön synes undergått, har troligen framkallats af den städse försiggående mossbildningen och en deraf förorsakad tillgrundning af afloppen».¹ Runstenen L. 1288 i Mörunda har haft en liknande uppställning vid Emån.

Följande sägen berättas om stenen: »En dagsverkare, som kallades Hacke-Jonas, emedan han gick i byarna och hackade mossar, skulle en gång söka efter dyrbarheter, som sades ligga under stenen, men han fick se så mycke illtyg och blev så illa medfaren, att han var icke mäniska under en lång tid därefter.»²

Stenen är enligt de mått jag tagit 150 cm. hög, 60 cm. bred, 27 cm. tjock vid basen. Runorna, som äro 15 cm. höga, inramas av marglinjer och bilda tillsammans med dessa en rand-slinga. Inskriftens senare del står på ett rakt band omedelbart till vänster om randslingans högra skänkel men ej sammanbundet med denna genom någon båge nedtill (se s. 10 f.). Vid slutet är ett litet kors inristat. I övre högra hörnet av stenen är ett stycke avslaget.

Jag läser inskriften på följande sätt:

· u rispi · stin · iftir · þur — — r · fa — ur · sin · sar · etapis · o · — klanti ·
 1 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Inskriftens början är mycket illa medfaren. Det första säkert synliga är en tydlig stav, som förmodligen är sammanbindningsstrecket mellan de längsgående marglinjerna vid slingans början. Närmast därefter synes en punkt. Jag tyckte mig vid en tidigare undersökning se marglinjerna löpa samman i en spetsig oval ett stycke längre ned och kritade dem så (Smål. Hembygdsböcker II), men senare granskningar ha kommit mig att tvivla på att dessa fåror äro huggna. Strecken, som följa efter punkten, likna ett **u**. Man ser spår av en huvudstav och efter denna svagare spår av ett annat streck — dess övre del antydd på fotografiet —, som kan ha varit en **u**-bistav till den föregående huvudstaven. Dessa streck ha ej kritats första gången. Mellan det nu beskrivna och 2 **r**, där det är plats för en runa, synes ingenting. På Rogbergs teckning börjar inskriften med ett **u**, följt av ett litet streck, som från övre marglinjen går snett nedåt till höger. Ett stycke därifrån omedelbart framför 2 **r** läser Rogberg **et**. De fåror, som av Rogberg uppfattats som **u**, stå ganska långt framför de andra och äro förmodligen ej desamma, som jag ansett vara ett **u**. L. återger runorna på detta parti med **et** förmodligen ej utan påverkan från Rogberg, vars läsning **et** sammanhänger med att han uppfattat det följande ordet som **rista**. Mellan 1 **u** och 2 **r** är det plats för ett **t**, och man kan möjligen se och känna fåror, som tillsammans likna toppen av ett **↑**, fast de äro skrovliga i botten (ej kritade), men spåren tala alltså ej emot att här stått ett **↑**.

Runorna 2—6 äro **rispi**. Rogberg läser felaktigt **rista**, L. **rispi**. Avståndet mellan **r** och **i** är mycket stort, men där står **ris-**, ej **rais-** eller **reis-**. Några fåror, som synas vid övre marglinjen mellan **r** och **i**, äro tillfälliga, och för det stora avståndets skull behöver man ej söka efter någon runa här, eftersom det är lika långt mellan 3 **i** och 4 **s**, där det ej bör ha funnits någon. Nedre hälften av 7—10 **stin** är avflagrad. Ganska högt upp på huvudstaven av 11 **i** är en grund grop, som förmodligen är tillfällig. 16—18 **þur** äro tydliga. Av nr 19 synes en huvudstav, som emellertid ej går ända ned till inre marglinjen, från vilken den skiljes av en upphöjning, som skarpt avgränsar den nedåt. Staven är distinkt och har karaktären av ett hugget streck för övrigt, och

¹ Smålandspostens Veckoblad I. c.

² Rosengren: Ny Smål. Beskrivning III (Sunnerbo) s. 38.

man måste räkna med att den kommit till på samma gång som de andra huggna strecken. Nr 20 är fullt säker och går ända ned till marglinjen, där den nästan stöter ihop med bistaven till nr 18 **r**. Därefter skönjas svaga spår av en runa, som nog varit **l**, nr 21. Bäst synes ett litet stycke av huvudstavens nedre del, det enda som är kritat, och på ömse sidor om den kan man känna spår, fastän grundare, som kunna vara bistavarna. Det som nu finnes kvar av namnet ser alltså ut som **þuriir**. Rogberg läste **þNRt**, L. **þNR·l**, Vistrand **þNRIR**. Vistrand låter felaktigt nr 19 gå ända ned till marglinjen, och den **r**-bistav, han ritat till nr 20, har jag ej kunnat se. Antager man, att ristaren med de runor, vilka nu likna **þuriir**, avsett ackusativformen av rsv. *þōrir*, har han alltså gjort två felristningar, två **i** och nominativform i stället för ackusativ. Jag antager i stället, att nr 19 är **k**, som blivit avslaget omedelbart nedanför den punkt, där bistaven, av vilken intet synes, stött intill huvudstaven. Bistaven till 41 **k** befinner sig på ungefär samma höjd från basen som brottstället på nr 19. Runans ofullbordade skick vid basen beror på att den från början uteglömts av ristaren, som sedan passat in den mellan 18 och 20 men ej mejslat ut dess huvudstav ända ned, där det var ont om plats på grund av att två stavar förut möttes där. 22 **f** är svagt, i synnerhet den nedre bistaven. På 24, som sannolikt är **þ**, äro spåren av bistaven osäkra. 32 **r** i **sa** har på Rogbergs teckning formen **ʀ**. Kring toppen av runan finnas verkligen svaga spår, som likna bistavarna till ett **m**, och dessa tillsammans med de huggna strecken har Rogberg uppfattat som runstavarnas *tvímaðr* **ʀ**. Ingen annan än Rogberg har fattat de ifrågavande strecken som huggna. 33—38 **etapis** läsas av Rogberg **ʀtþl**, av L. och Vistrand som av mig. 33 **e** är ganska otydligt. Den vänstra bistaven till 34 **t** är otydligare än den högra. Av 37 **i** är övre hälften bortvittrad. Nr 40 är troligen **i**. Man kan skönja ett grunt streck parallellt med övre delen av 41 **k**:s huvudstav. Rogberg och Vistrand ha ej sett någon runa här, Liljegren har ritat hela **i**. Bistaven till 42 **l** sitter ovanligt långt ned på huvudstaven, av Liljegren felaktigt ansatt vid toppen. Rogberg läser **i**. Ordskillnadstecknen, vilka ej observerats av Rogberg, utgöras i hela inskriften av en punkt.

u[t] det namn, varmed inskriften troligen börjat, skall alltså ha stått i nom.-form utan **-r**, vilket kan bero på att nästa ord börjar med **r**. Ändelslös nominativ förekommer även under andra förhållanden understundom i runinskrifterna. De få exempel, som finnas, få sannolikt ej tagas som bevis på ett verkligt sammanfall mellan ackusativformen och nominativformen utan äro antagligen haplografier. I de östgötska runinskrifterna förekomma t. ex. elva fall av *r*-lös nominativ bland *a*-, *i*- och *u*-stammarna men intet exempel på ackusativ i stället för nominativ bland *an*-stammarna.¹ Se även s. 93 ovan! **u[t]** kan vara skrivning för rsv. *Udd* eller *Odd*, möjligen *Ønd* (se s. 93). **ut(r~r)** är vanligt i runinskrifterna, t. ex. T. 54 (**utr skalt**), Ög. 26, 133, L. 1058 från Gästrikland, L. 1594 från Gotland, L. 758, L. 372 (Sv. Rr. s. 123) från Uppland.² I de fsv. diplomerna förekommer *Udder*, *Odder* liksom *Uddo* *Oddo*. (De senare formerna kunna även vara latiniseringar av *Udde* *Odde*).³ Förmodligen ingår *Udd* i ortnamnen *Vdstadha* 1334, nu Uvsta i Södermanland, och *Wzstum* 1381, nu Usta i Närke.⁴ I Danmark förekomma enstaka *Oddær*, på fvn. område är *Oddr* allmänt. Till England har *Od* lånats från Skandinavien.⁵

16—21 **pur** — **r** ack. av rsv. *þörgērr*. Namnet är ganska vanligt i runinskrifter, t. ex. L. 145 (Sv. Rr. s. 100) från Uppland, Sö. 36, L. 1045, 1054 Gästrikland, Ög. 177, L. 1232 från Nävelsjö i Östra hd. Det förekommer även i fsv. diplom, i Danmark och på vn. område.

¹ Ög. Inl. s. xxx, xxxii.

² Gurstensinskriften innehåller enl. Bugge namnet *Odd* (Runverser s. 361). v. Friesen uppfattar runorna **ut** där helt annorlunda (NoB. 1914 s. 1 ff.).

³ Lgr.-Brate s. 183, 286, Nbg. s. 16 ff.

⁴ Lgr.-Brate s. 287.

⁵ Björkman: Nord. Pers. s. 99.

30—32 **sar** är demonstrativpronomen. Formerna *sās*, *sār*, *sār*, som förekomma i runinskrifterna, t. ex. L. 192, 312 (Sv. Rr. s. 15), 587 (Sv. Rr. s. 18), 608, 624, (*sar* även i de fsv. lagarna), ansågos av Munch vara uppkomna av två ord, antingen = *iste est* eller *iste qvi*.¹ Rydqvist, som påpekade, att *sas* aldrig är = *iste est* och förmodligen ej heller har uppkommit av *sa-es* »*iste qvi*», ansåg ändelsen vara indoeuropeisk.² Bugge³, Wimmer⁴ och v. Friesen⁵ antaga, att den är inkommen på analogisk väg.

Angående 33—38 **etapis** se s. 91!

Transskription:

*O(DDR) reisti stein eptir Þor(gei)r, f(ø)ður sinn. Sá *endaðisk á (E)nglandi.*

Översättning:

Udd reste stenen efter Torger, sin fader. Han dog i England.

30. Trotteslöv. Berga sn. Sunnerbo hd.

Pl. XXI: 1, 2.

Litteratur: Liljegren: teckning i A. T. A.; L. 1261; P. Vistrand: beskrivning och teckning i N. Sm. Ark., teckning i A. T. A. den ²/₁₀ 1879, Sunnerbo bl. 9; Ihrfors: Smol. sacra III s. 306 med teckning; Kinander i Småländska Hembygdsböcker II s. 45.

Stenen står i Trotteslövs by på västra sidan om stora landsvägen till Berga kyrka strax söder om den bro, som här leder över en bäck. Den tillhör ett stort gravfält. År 1880 funnos ännu kvar 83 runda högar och en stor rektangulär hög, dessutom flera bautastenar. Av högarna ha 32 undersökts. De flesta tillhöra vikingatiden.⁶ Inskriften är vänd mot öster. I den nämnda bron har stenen förut legat — med skriften nedåt enl. L. —, och »allmogen i trakten berättar, att bron aldrig höll, så länge stenen låg i henne; därför måste de taga dän honom, och sedan står bron sig». ⁷ Liljegren, som i Runurkunder (tryckt 1833) ej kunnat lämna någon läsning, emedan stenen då ännu låg i bron med skriften nedåtvänd, har emellertid gjort en teckning, daterad den ³⁰/₇ 1836, varom han lämnar Jakob Adlerbeth meddelande i ett brev den ¹⁹/₈ 1836⁸: »Imedlertid besågs och aftecknades den ur landsvägen upptagna och uppresta Runstenen i Tråsslöf ute emot Ljungby.» Dess nuvarande plats är sannolikt i det närmaste den ursprungliga. Ett stycke öster om den gamla bron har man under de senare åren byggt en ny i samband med rätning av landsvägen. Hur länge stenen legat i den nämnda bron, vet jag ej; i 1600- och 1700-talens antikvariska samlingar är den okänd, men befolkningen i trakten har tydligen vetat om att det var en runsten, som låg i bron, såsom framgår av L., och om stenen berättas en sägen, som upptecknats av lantbrukaren Klas Larsson i Torlarps och meddelades mig genom stationsinspektör Nils Werner i Lagan. Den kan förtjäna anföras:

»För många århundraden tillbaka bodde i Trotteslöv en mycket rik och mäktig man, vilken

¹ Munch: Den ældste nord. Runeskrift s. 32, Fornsvenskans och fornorskans språkbyggnad s. 134.

² Sv. språkets lagar II s. 490 ff.

³ Tidskr. for Philologi og Pedagogik VII s. 329 ff.

⁴ Navneordenes Bøjning s. 118 not 3, D. R. I: 1 s. LXX, I: 2 s. 85, 106.

⁵ Rökstenen s. 53 f., Lister och Listerbystenarna s. 18. Se även Klockhoff: Relativsatsen s. 7.

⁶ Dessa upplysningar ha välvilligt lämnats av Fil. Kand. S. Rothman.

⁷ Wistrand i N. Sm. Ark., tryckt hos Rosengren: Ny Smål. Beskr. III (Sunnerbo) s. 37. Det samma berättades för mig av flera personer.

⁸ I V. H. A. A:s arkiv.